

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO

Statens idrottsråd

7.3.2018

Lausunto hallituksen esityksestä varhaiskasvatuslaiksi, eräksi siihen liittyviksi laeiksi sekä luonnoksesta varhaiskasvatusasetukseksi

Valtion liikuntaneuvosto pitää varhaiskasvatuslakiuudistusta yhtenä keskeisimmistä valtionohjaukskeinoista parantaa lasten ja nuorten kokonaisvaltaista kehitystä, hyvinvointia ja terveyttä. Varhaislapsuus on elämänvaihe, jonka aikana luodaan perusta lapsen lyhyen ja pitkän aikavälin kehitykselle niin sosiaalisesti, kognitiivisesti kuin myös terveellisiin elintapoihin liittyen. Valtaosa lapsen hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavista valinnoista tapahtuu perheissä. Toiseksi ratkaisevaa on laadukkaan varhaiskasvatustoiminnan järjestäminen. Varhaiskasvatus saavuttaa keskeisen osan ikäluokasta: vuonna 2016 varhaiskasvatuksessa oli kaikkiaan 243 946 lasta. Määrä vastaa noin 68 prosenttia väestön 1–6-vuotiaista lapsista. EU:ssa varhaiskasvatuksen merkitys on nähty ennen kaikkea tasa-arvoista koulutusta edistävänä, syrjäytymistä ehkäisevänä ja osallistavana tekijänä. Erityinen merkitys varhaiskasvatuksella on sosioekonomisesti heikommassa asemassa oleville lapsille.

Neuvosto painottaa lakiuudistuksen ja sen toimeenpanossa seuraavia asioita. Ensinnäkin on ymmärrettävä, että lasten ja vanhempien arki on olennaisesti muuttunut niistä ajoista, jolloin varhaiskasvatuslaki vuosikymmeniä sitten säädettiin. Yksi konkreettisimmista esimerkeistä on fyysisen aktiivisuuden väheneminen, joka on noussut 2010-luvun keskeiseksi globaaliksi terveyshaitaksi. Väestötasolla liikunnallisuuden puute näkyy jo nyt miljardiluokan suorina että epäsuorina kansantaloudellisina kustannuksina. Tilannekuvan on katsottu pahenevan.

Suomessa tämä näkyy monin konkreettisin asioin. Piha- ja ulkoleikit ovat vähentyneet kaiken ikäisillä lapsilla. Lapset istuvat pienestä pitäen kulkuvälineissä ja erilaisten äly- ja digilaitteiden äärellä. Tuoreiden suositusten mukaan alle 8-vuotiaiden lasten päivään pitäisi sisältyä vähintään kolme tuntia liikuntaa eri muodoissa. Valtaosalla 3-vuotiaista sekä kolmasosalla 3-6-vuotiaista lapsista suositukset eivät tällä hetkellä toteudu. Huolestuttavinta on, että jo kolmen vuoden iässä fyysisen aktiivisuuden määrä ja passiivinen elämäntapa alkavat urautua. Ylipaino-ongelmat, motoristen perustaitojen rapautuminen ja epäterveellisten elintapojen kasautuminen vaarantavat jo nyt lasten hyvinvointia ja terveyttä keskeisellä tavalla.

Tästä syystä yhteiskunnallisilta instituutioilta, kuten varhaiskasvatukselta ja koululta on odotettu konkreettista puuttumista runsaaseen istumiseen ja liikunnallisuuden vähenemiseen. Liikkumisen tila päiväkodeissa vaihtelee tällä hetkellä kuitenkin suuresti ja tästä näkökulmasta varhaiskasvatuslain merkitys tulee olemaan suuri. Neuvosto painottaa, että varhaiskasvatuslain tavoitetta, edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia, ei ole mahdollista saavuttaa ilman varhaiskasvatustoiminnan kokonaisvaltaista liikunnallistamista ja perheiden kokonaisvaltaista tukemista terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä.

Ratkaisevassa asemassa tulevat olemaan lain toimeenpanon riittävä resursointi ja toteutumisen seuranta sekä varhaiskasvatushenkilöstön riittävä osaamistaso. Lain oikeansuuntaiset kirjaukset jäävät toteutumatta ilman realistista henkilöresursointia ja panostuksia kehittävästä varhaiskasvatusympäristön ja välineiden hankintaan. Lain kirjaukset tulee konkretisoida johdonmukaisesti varhaiskasvatusta ohjaavassa suunnittelutyössä niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin. Lain tavoitteiden toteutumista tulee myös johdonmukaisesti seurata konkretisoimalla laaja-alaiset tavoitteet, kuten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen konkreettisesti mitattaviksi asioiksi. Nykyisellään liikunnan ja liikkumisen opettaminen varhaiskasvatushenkilöstön koulutuksessa on erittäin niukkaa. Varhaiskasvattajien koulutuksen sisältöjä ja minimimääriä liikunnan osalta tulisi valtakunnallisesti ohjata nykyistä vahvemmin.

Valtaosa pienistä lapsista ei liiku terveytensä ja hyvinvointinsa kannalta riittävästi

Varhaislapsuudessa luodaan askelmerkit liikunnallisen tai vastaavasti liikkumattoman elämäntyylin osalta. Tuoreiden suositusten mukaan alle 8-vuotiaiden lasten päivään pitäisi sisältyä vähintään kolme tuntia liikuntaa eri muodoissa. Suositusten toteutumisen tilanteesta on puutteellisesti tietoa, mutta toistaiseksi olemassa olevan tiedon varassa voidaan todeta, että harva lapsi saavuttaa suosituksen mukaisen liikunnan määrän.

Terveyteen, fyysiseen toimintakykyyn ja hyvinvointiin kytkeytyvien, kiistattomien positiivisten vaikutusten lisäksi tuore tutkimustieto vahvistaa liikkumisen tärkeyden myös kehitettäessä kognitiivisia taitoja ja oppimisvalmiuksia, kuten

keskittymiskyky, tiedonkäsittely- ja muistitoiminnot. Perusta positiiviselle koetulle pätevyydelle ja käsitykselle itsestä oppijana rakentuu varhaislapsuudessa.

Tästä näkökulmasta säädöspohja ja valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja sen toteutumisen seuranta ovat tärkeässä asemassa. Varhaiskasvatuslain 3 §:ssä on määritelty lain tavoitteet, joista neuvosto painottaa erityisesti seuraavia: 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia; 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista; 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset; 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä.

Jotta edellä esiin nostetut laissa säädetyt varhaiskasvatuksen tavoitteet voisivat toteutua, valtion liikuntaneuvosto näkee tärkeänä kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin.

1) Varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamista kehitettävä lasten liikkumisen edistämässä

Tutkimusten mukaan keskeisin lapsen liikkeen rajoittaja on varhaiskasvattajan osaaminen ja asenne. Päiväkodin johtajalla ja perhepäivähoidon ohjaajalla on keskeinen vastuu liikuntamyönteisen toimintakulttuurin muodostajana. Kaikilla varhaiskasvattajilla ei tällä hetkellä ole riittäviä taitoja suunnitella ja toteuttaa lapsen kasvua ja kehitystä tukevia toiminnallisia leikkihetkiä liikkumisen näkökulmasta, koska eri oppilaitosten (yliopistot, ammattikorkeakoulut ja toisen asteen ammatilliset oppilaitokset) tarjoaman opetuksen määrä ja sisältö vaihtelevat suuresti.

Valmisteilla olevassa varhaiskasvatuslaissa henkilöstön koulutustasoa nostetaan. Tutkintonimikkeet itsessään eivät riitä, vaan keskeiseen asemaan nousee, kuinka varhaiskasvatushenkilöstön perus- ja täydennyskoulutusten sisältöjä kyetään kehittämään. Nykyisellään liikunnan ja liikkumisen opettaminen varhaiskasvatushenkilöstön koulutuksessa on erittäin niukkaa.

Laissa säädetään varhaiskasvattajien täydennyskoulutusveloitteesta. Lain kirjauksen mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee osallistua riittävästi ammattitaitoa ylläpitävään ja kehittävään täydennyskoulutukseen. Voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti sovellettavan sosiaalitoimen lainsäädännön mukaan henkilöstöllä on oltava tehtäviinsä tarvittava koulutus ja perehtyneisyys. Opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella voidaan antaa tarvittaessa tarkempia säännöksiä täydennyskoulutuksen sisällöistä, määrästä, järjestämisestä, seurannasta ja arvioinnista.

Liikuntaneuvosto painottaa, että varhaiskasvattajien koulutuksen sisältöjä ja minimimääriä liikunnan osalta tulisi valtakunnallisesti ohjata nykyistä vahvemmin. Varhaiskasvatuksen henkilöstön liikunta- ja hyvinvointiosaaminen tulee varmistaa määritellyn täydennyskoulutusveloitteen avulla.

2) Varhaiskasvatuksen henkilöstön riittävä määrä turvattava lasten liikkumisen mahdollistamiseksi

Valtion liikuntaneuvosto katsoo, että ratkaisevaa varhaiskasvatuslain sinänsä hyviksi asetettujen tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta on riittävän henkilöstömäärän turvaaminen varhaiskasvatusyksiköihin.

Varhaiskasvatuslain 34 §:n mukaan varhaiskasvatuksen ryhmät tulee muodostaa ja tilojen suunnittelu ja käyttö järjestää siten, että varhaiskasvatukselle säädetyt tavoitteet voidaan saavuttaa. Varhaiskasvatusasetuksen luonnoksen 1 §:n mukaan päiväkodissa tulee olla vähintään yksi varhaiskasvattaja neljää alle kolmevuotiasta kohden ja yksi varhaiskasvattaja kahdeksaa kolme vuotta täyttänyttä kohden. Näin ollen uudistuksen myötä henkilöstön mitoittamiseen ei ole tarkoitus tehdä muutoksia. Uudistettavan lain 36 §:n mukaan henkilöstön mitoittuksesta voidaan poiketa vain lyhytaikaisesti. Käytännön tasolla päiväkodeissa sijaisten saantivaikkeuksien vuoksi henkilöstön mitoittuksesta poiketaan.

Liikkumisen näkökulmasta riittämätön henkilöstön määrä vaikuttaa suoraan lasten liikkumismahdollisuuksiin. Liikkumista saatetaan rajoittaa turvallisuussyihin vedoten. Ulkoilu saatetaan jättää kokonaan väliin ja lapsia istutetaan sisätiloissa terveellisiä elämäntapoja uhmaten. Päiväkotipäivät ovat tutkimusten mukaan fyysisesti varsin passiivisia. Päiväkotihenkilökunnan havainnointiin perustuvan tutkimuksen mukaan 3–6-vuotiaiden lasten päivähoitopäivästä reippaan fyysisen aktiivisuuden osuus on 10 prosenttia (n. 48 min/pv). Peräti noin 60 prosenttia päivähoitopäivästä on 3–6-vuotiailla fyysisesti passiivista toimintaa, kuten istumista, kynän käyttöä ja syömistä. Viidennes päivästä (20 %) on vapaata sisäleikkiä ja viidennes (21 %) vapaata ulkoleikkiä, josta suuri osa ei sisällä fyysisesti aktiivista tekemistä. Osassa päiväkoteja ohjattua liikuntaa ei järjestetä lainkaan.

3) Varhaiskasvatusympäristöjä kehitettävä lasten liikkumista edistäviksi

Varhaiskasvatusympäristö kattaa toimintayksikön rakennetut tilat ja muun lähiympäristön, kuten piha-alueet. Uudistettavan varhaiskasvatuslain 10 §:n mukaan varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia ja niissä on huomioitava esteettömyys. **Valtion liikuntaneuvosto pitää välttämättömänä, että lain toimeenpanon yhteydessä varmistetaan varhaiskasvatusympäristön kannustavuus liikkumisen näkökulmasta.**

Tutkimukset osoittavat, että päivähoidon fyysisillä olosuhteilla ja varusteilla sekä päiväkodin lähellä sijaitsevilla liikkumismahdollisuuksilla on suuri merkitys lapsen päivittäisen fyysisen aktiivisuuden määrään. Tällä hetkellä vain alle 20 prosenttia piha-alueista ja alle 40 prosenttia sisätiloista voidaan katsoa liikkumisen näkökulmasta hyväntasoisiksi. Myös välineistö on usein puutteellista.

4) Tietovaranto mahdollistaa lapsen liikkumisen ja hyvinvoinnin seurannan ja tukemisen

Lasten oikeuksien komitea on yleiskommentissaan tuonut esiin, että Lasten oikeuksien sopimuksen toteutumista varten on olennaista kerätä luotettavaa tietoa lasten oikeuksien toteutumisesta. Komitea on kehottanut Suomea kehittämään lasten oikeuksiin liittyvää tiedonkeruuta. Ehdotetulla varhaiskasvatuksen tietovarannolla vastattaisiin tähän tarpeeseen.

Uudessa varhaiskasvatuslaissa suunniteltuun tietovarantoon tallennettaisiin varhaiskasvatuksen järjestäjiä, henkilöstöä, perhettä ja lasta koskevia tietoja, joita eri viranomaiset tarvitsevat hoitaessaan viranomaistehtäviään. Valtion liikuntaneuvosto nostaa esiin, että tietovarantoa suunniteltaessa otettaisiin huomioon lapsen liikkumisen ja hyvinvoinnin seuraaminen ja tukeminen. Tämä edellyttää varhaiskasvatus- ja liikuntatoimijoiden aktiivista vuorovaikutusta tiedonkeruiden suunnittelussa ja tietojen hyödyntämisessä. Tietovarantoa olisi mahdollista myös hyödyntää varhaiskasvatusympäristöjen arvioinnissa.

5) Liikkuminen esiin varhaiskasvatussuunnitelmissa

Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi laadittavasta henkilökohtaisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta säädetään varhaiskasvatuslain 7 a §:ssä. Suunnitelmaan on kirjattava tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla sekä tavoitteet toimenpiteiden toteuttamiseksi. Lasten vasu-keskustelut ovat luonteva hetki pohtia vanhempien kanssa lasten liikkumista ja fyysisesti aktiivisen leikkimisen ja ulkoilun määrää.

Liikuntaneuvosto painottaa fyysisen aktiivisuuden ja sen aktivoimisen sisällyttämistä yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sen arviointiin. Näin on mahdollista kannustaa ja tukea lapsen kehittymistä myös liikunnalliseen elämäntapaan oppimisessa. Valtakunnallinen seurantajärjestelmä toteutuu laajan 4-vuotistarkastuksen yhteydessä neuvolassa. Tiedon siirtyminen ja yhteistyö neuvolan, varhaiskasvatuksen ja vanhempien välillä on olennaisen tärkeää.

6) Yhdenvertaisuus varhaiskasvatuksen lähtökohtana

Suomi on ratifioinut vammaissopimuksen vuonna 2016 ja sopimus on Suomessa osa kansallista lainsäädäntöä. Tämä velvoittaa viranomaistahoja ottamaan kaikessa toiminnassaan huomioon vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja edistäminen. YK:n vammaisyleissopimuksen 19 artikla käsittelee elämistä itsenäisesti ja osallisuutta yhteisöissä. Artiklan mukaisesti koko väestölle tarkoitettut palvelut tulee olla vammaisten henkilöiden saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa. Valtion liikuntaneuvosto pitää tärkeänä YK:n yleissopimuksen velvoitteiden ja yhdenvertaisuuslain (1325/2014) nostamista mukaan hallituksen esityksen lainsäädäntöä kuvaavaan lukuun 2.1.

Valtion liikuntaneuvosto pitää kannatettavana, että uudistettavan lain 7 §:n mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestettäessä toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Valtion liikuntaneuvosto painottaa tässä yhteydessä perheiden kokonaisvaltaista tukemista ja kannustamista myös liikunnallisuuden edistämisen näkökulmasta. Viranomaisten saumattomaan yhteistoimintaan on matkaa, mutta varhaiskasvatuslaki voi sitä osaltaan parantaa.

Tapio Korjus
puheenjohtaja

Minna Paajanen
pääsihteeri